

prywatnych (których jest zdecydowana większość) nastawiona jest przede wszystkim na osiągnięcie maksymalnych zysków. Szybko następuje proces koncentracji — małe firmy wchłaniane są przez koncerny wydawnicze bądź łączą się ze sobą. W końcu 1963 istniało w USA ok. 2000 firm koncentrujących się głównie w Nowym Jorku (gdzie działają znane firmy *Putnana i *Harpera) i Chicago. Poważnymi ośrodkami wydawniczymi są też Waszyngton, Boston, Baltimore, Cambridge, San Francisco i Filadelfia. Do najpoważniejszych wydawców, posiadających przeważnie zagraniczne filie i udziały w innych wydawnictwach, należą m. in.: Prentice-Hall (Englewood Cliffs, Nowy Jork) — głównie wydawnictwa naukowe i techniczne, nauki społeczne, handel, ekonomia, wychowanie, książki do nauki j. ang., wydawnictwa broszurowane, literatura młodzieżowa; Academic Press, Inc. (Nowy Jork) — książki naukowe i techniki (poważny eksport do Polski); John Wiley & Sons (Nowy Jork, zał. w 1807) — książki naukowe, podręczniki; Doubleday & Co. (Nowy Jork) — koncern wydawniczy kontrolujący kilkanaście firm, głównie książki dla dzieci, dzieła treści ogólnej, podręczniki, literatura piękna i młodzieżowa, wydawnictwa z zakresu architektury, historii itp.; jedyne wydawnictwo posiadające własne księgarnie; prowadzi wielkie kluby książki: Gildia Literacka i Jednodolarowa Książka; H.W. Wilson Co. — encyklopedie, wydawnictwa z zakresu biografii i bibliografii oraz liczne wydawnictwa ekonomiczne, medyczne, muzyczne, informacyjne, techniczne i in. Dużą rolę odgrywają wydawnictwa uniwersyteckie działające na zasadzie nieosiągania zysku (zakaz statutowy), jako instytucje wyższej użyteczności. Jest ich 29, z czego 20 to wielkie wyspecjalizowane przedsiębiorstwa, rozporządzające własnymi drukarniami i akademicką siecią księgarską. Niemal wszystkie ściśle ze sobą współpracują, głównie w zakresie eksportu (w zrzeczeniu USA University Press). Do największych wydawnictwa uniwersyteckie w Chicago, Princeton i Michigan. Ogromny wzrost kosztów produkcji, a co za tym idzie i ceny książki w latach powojennych spowodował szybką modernizację i automatyzację przemysłu poligraficznego, co umożliwiło wprowadzenie na rynek trzech typów książek. Typ pierwszy stanowią książki drogie, starannie wydane, z dążnością do najwyższego poziomu papieru (kreda), druku, barwnych znakomitych ilustracji i luksusowej oprawy. Roczna produkcja sięga 100-150 mln egzemplarzy; średnia cena — ok. 12 dol. Druga grupa to często równoległe z droższymi edycje broszurowane (paperbacks), o połowę tańsze, na dobrym, ale drzewnym papierze, lub książki w oprawie standardowej w masowych nakładach (atlas, encyklopedie, podręczniki szkolne i akademickie, masowe wydawnictwa informacyjne itp.). Ich

nakład roczny szacuje się na 300-350 mln egzemplarzy; cena średnio kształtuje się na poziomie 4-5 dol. Do trzeciej grupy należą książki produkowane masowo, tzw. „kieszonkowe” (pocketbooks), których średnia cena wynosi 1 dolar, a roczna sprzedaż oceniana jest na 400 mln egz. W wydawaniu ich specjalizuje się firma Pocket Books w Nowym Jorku. W 1965 wydano w USA 28595 tyt., w tym najwięcej z zakresu literatury pięknej (3241), literatury dla dzieci i młodzieży (2895), socjologii i ekonomii (3242) oraz nauk przyrodniczych (2562). Z łącznej liczby ok. 2000 przekładów z j. fr. były 404, z j. niem. 335, z j. ros. 256 i 58 z j. wł. Łącznie ze sklepami sprzedającymi także materiały piśmienne liczba księgarń wynosi ok. 8500. Sprzedają one tylko ok. 25% produkcji wydawniczej, natomiast resztę rozprowadzają rozbudowane kluby książki (*Book Club, ok. 12%), sami wydawcy bezpośrednio do bibl. i odbiorców indywidualnych (ok. 30%), wielobranżowe sklepy detaliczne (ok. 15%) oraz sklepy przy uniwersytetach, działy księgarskie wielkich domów towarowych (ok. 600), punkty kolportażu prasy itp. Łącznie sprzedają książek zajmuje się blisko 100000 placówek, w tym ok. 28000 składów aptecznych (drug-stores). 62,5% ogólnej liczby sprzedawanych książek rozprowadzanych jest na terenie 25 większych miast; szereg miejscowości poniżej 50000 mieszkańców nie ma żadnej księgarni. W S.Z. czyni się duże wysiłki w celu wzmoczenia eksportu. Wiele krajów, m. in. Polska, korzysta ze specjalnych udogodnień importowych przyznawanych dla propagandy kultury USA w ramach tzw. International Medium Guarantee (IMG): np. w ramach przyznawanej co roku kwoty eksportowej IMG państwo importujące książki z USA płaci za nie w swej krajowej walucie. Duży nacisk kładzie się na produkcję przeznaczoną z góry dla konkretnego odbiorcy zagranicznego (m. in. Ameryka Łacińska, Afryka), natomiast z normalnej produkcji zaledwie kilka procent lokuje się na rynkach zagranicznych i jedynie najpoważniejsze, zwłaszcza uniwersyteckie, wydawnictwa wywożą 10-15% swych publikacji. Główne kierunki eksportu to Kanada, Wielka Brytania, Australia, Nowa Zelandia, Indie, Ameryka Łacińska, Japonia, Francja, NRF. Import pochodzi głównie z Wielkiej Brytanii (ok. 50%), NRF, Holandii, Francji i Włoch. Książki polskie sprowadzają m. in.: W.S. Heinmann. Imported Books; The Polish Book Importing Co. i Stechert-Haffner (tylko książki naukowe) — wszystkie w Nowym Jorku oraz People's Stationery and Books Store (Księgarnia Ludowa w Detroit). Pomiędzy wydawcami asortymentystami pośredniczą często księgarze-hurtownicy lub agenci-sprzedawcy, działający na rzecz danego wydawnictwa w określonym rejonie. Najwyższą instancją wydawniczą jest American Book Publishers Council, w której skład obok przedstawicieli wydawców

wchodzą przedstawiciele rządu i niektórych organizacji społecznych i kulturalnych. Wśród innych instytucji zawodowych wyróżnia się American Textbook Publishers Institute.

H. Boynton: *Annals of american bookselling 1638-1850*. 1932. — H. Lehmann - Haupt, L. Wroth, G. Rollo Silver: *The book in America...* 1951. — *American book trade directory*. 1953. — *Trends in american book publishing*. „Libr. Trends” 1958-59 nr 1. — „Publ. International Year Book” 1962. — Z. Daniłowicz: *Książka na amerykańskim rynku*. „Księgarz” 1964 nr 3.

Papiernictwo. Z wyrobem papieru zapoznano się tu dopiero pod koniec XVII w. Pierwsza papiernia powstała w 1690 w Germantown k. Filadelfii dzięki działalności Williama *Bradforda, drukarza z Filadelfii, i przybyłego z Niemiec papiernika Wilhelma Rittinghausena, założyciela dynastii papierników. Następne młyny powstawały w Pensylwanii (1710 i 1729), w Elizabethtown N.J. (1728), w Milton Massachusetts (1728), w Williamsburgu w Virginii (1744), w Nowym Jorku (1768). Okres wojen stał się dość silnym bodźcem do rozwoju papiernictwa ze względu na zwiększone zużycie papieru na cele propagandowe. W 1810 na terenie USA działało ponad 200 młynów papierniczych, jednak na przełomie XVIII i XIX w. papieru było mało i był bardzo drogi. Pierwsza maszyna papiernicza została zbudowana w firmie Smith i Winchester w South Windham, Connecticut w 1829. Od tej chwili rozpoczął się rozwój przemysłu celulozowo-papierniczego w USA. Obecnie zużywa się tu papieru i tektury łącznie 217,2 kg na głowę przy produkcji 37446000 ton i eksporcie 1546000 ton. Produkcja mas włóknistych wynosi 32034000 ton, a ich eksport 1433000 ton; zużycie makulatury — 8526000 ton. Dynamikę rozwoju przemysłu papierniczego ilustrują następujące liczby: w 1899 produkcja wynosiła 1966000 ton, w 1940 — 13136700 ton, a w 1964 — 37446000 ton. Niemal cały wielki import pochodzi z Kanady i dotyczy w większości papieru gazetowego.

Zob. też CZASOPISMA ZAWODOWE, KSZTAŁCENIE I SZKOLENIE ZAWODOWE, ORGANIZACJE, ZJAZDY, KONFERENCJE, KONGRESY.

STARE DRUKI, publikacje z okresu od wynalezienia druku do końca XVIII w. (31 XII 1800), a więc także *inkunabuły. W różnych czasach i różnych krajach przyjmowano końcową datę S.d. rozmaicie, w zależności od przełomowych dat w historii lub w dziejach literatury danego kraju. Ostatnio niemal w całym świecie przyjmuje się r. 1800 (do wyjątków m. in. należy Anglia, gdzie granicą jest r. 1640). S.d. cechuje ręczne wytwarzanie wszystkich ich składników: papieru, typografii, ew. ilustracji i oprawy.

Zob. też CIMELIA.

STAROWOLSKI Szymon (1588-1656), polihistor, uważany za pierwszego pol. bibliografa. Najważniejsze dzieła S.: *Scriptorium Polonicorum Hekatomtas seu Centum illustrium Poloniae scriptorum elogia et vitae* (wyd. 1, Francoforti 1625; wyd. następne 1627, 1644; nadto w jego *Tractatus tres*, 1733, w części nakładu 1734), zbiór biografij z informacjami bibliograficznymi (173 pisarzy w wyd. 1, 230 w 2 wyd.), pełny przekład *Hekatomtas* w tłumaczeniu i z komentarzami J. Starnawskiego (*Setnik pisarzy pol. albo pochwały i żywoty stu najznakomitszych pisarzy pol.*, 1970); *De claris oratoribus Sarmatiae* (Florentia 1628; przedruki: 1756 i 1758), uzupełnienie pracy poprzedniej w zakresie staropolskich mówców; *Laudatio Almae Academiae Cracoviensis* (Cracovia 1639), zawierająca m. in. informacje o pismach profesorów Akademii Krakowskiej.

J. Starnawski: *Sz.S. Hekatomtas i początki bibliogr. pol.* „Roczniki Hum.” 1964 z.1.

STARSZA KURSOWA RZYMSKA (kapitałna, majuskułna) zob. **PISMO ŁACIŃSKIE WCZESNOŚREDNIOWIECZNE**.

STATIONARIUS zob. **STACJONARIUSZ**.

STATUT, zbiór prawa przedmiotowego, stanowionego przez monarchę lub (później) w jego imieniu i za jego zgodą przez sejm. Działalność ustawodawcza monarchów w Polsce do poł. XIV w. jest znana jedynie z pośrednich przekazów źródłowych w *kronikach, oryginalne teksty S. nie zachowały się, a niektóre z nich zostały jedynie ustnie przekazane (np. S. o senioracie Bolesława Krzywoustego). Dopiero Kazimierz W. po zjednoczeniu państwa uznał za konieczne ujednoczenie istniejącego dotychczas prawa zwyczajowego i sądowego. S. wiślickie i piotrkowskie Kazimierza W. z l. 1346-1347 dochowały się w różnych rękopiśmiennych *zwodach z XV w. Zawartość zwodów była różna: obejmowała bądź jedynie S. małopolski (59 artykułów), bądź uzupełniony artykułami ze S. wielkopolski (podstawowe 34 artykuły) i późniejszymi dodatkami (powstałymi przed 1401). Z późniejszych S. szczególnie ważny był S. warcki z 1423, złożony z 30 artykułów, które rozwijały i zmieniały postanowienia S. Kazimierza W. Pierwsza publikacja S. pod nazwą *Syntagma* (druk. w Lipsku ok. 1488) zawierała obok S. Kazimierza W. także S. późniejsze z XV w. Próbą kodyfikacji prawa koronnego był tzw. S. Łaskiego, wyd. w 1506. Wreszcie jako rezultat pracy komisji sejmowej powołanej w 1520 powstał projekt *Correctura iurium* z 1532 zwany korekturą Taszyckiego. Dalszym uzupełnieniem S. były konstytucje sejmowe, publikowane współcześnie po sejmach, a zebrane w XVIII w. w wydawnictwie pt. **Volumina legum* (t. 1-8, 1732-1782), głównie z inicjatywy